

Landgoed in de kijker

Het kasteeldomein van Westmalle

Kempische krans van maatschappelijk engagement en verbondenheid

Interview door Alec van Havre

Midden in de Antwerpse Kempen ligt het eeuwenoude kasteeldomein van Westmalle, als een uniek geheel van kasteel met park, bossen, imposante dreven, landerijen en zeer mooi bouwkundig erfgoed. Dat dit nog steeds een aantrekkelijk en waardevol domein uitmaakt, is de grote verdienste van de familie van der Straten Waillet, die zich meer dan een eeuw voor de Malse gemeenschap heeft ingezet en reeds lange tijd aangeeft wat een klassiek, maar maatschappelijk gedragen landgoed kan betekenen. Over deze aspecten gaan wij graag in gesprek met de familiale beheerder, baron Thierry van der Straten Waillet.

AvH: de prachtige ligging in het centrum van Westmalle maakt het karakter uit van het familiaal landgoed. Kan u ons hierover iets meer vertellen?

TvdSW: het kasteeldomein is minder dan een kilometer van de dorpskern van Westmalle gelegen en is er ook ruimtelijk en esthetisch mee verbonden door de prachtige kasteeldreef die het kasteel met de Sint-Martinuskerk verbindt. Deze dreef uit 1650 versijnt dan ook op de Ferrariskaart en telt aan weerskanten een dubbele rij volwassen zomereiken, wat een majestueus karakter aanbrengt. Deze klassieke kasteel-kerkrelatie zorgt voor een opvallende structuur in het landschap, zeker met verderop het kasteel met park en de aanpalende landerijen, dreven en bossen. De omgeving en het kasteel zijn sinds 1977 beschermd als cultuurhistorisch landschap. Het mooie is dat deze ruimtelijke verbondenheid ook nog steeds een

menselijke invulling heeft met de hartelijke en opbouwende relaties die mijn familie al generaties lang met de Malse gemeenschap aanhoudt.

Het domein zelf is meer dan 100 ha groot, waarvan ongeveer 1/3 uit bossen en dreven bestaat, de helft uit landbouwgrond en het resterende deel het kasteel en bijgebouwen, het park en de vijvers beslaat. Typerend is ook dat er enkele familieleden steeds op het domein wonen en heel wat eigendom op aanhouden, waaronder mijn tante op het kasteel (is nu eeuweling) en mijn moeder (gezegende leeftijd van 103 jaar) in haar huis, net als haar schoonzuster en mijn broer en zijn gezin, en dit terwijl ik zelf al de 79 jaren bereikt heb!

Het familiaal karakter en onze gemeenschapszin heeft dus veel bijgedragen tot het ophouden van dit mooie geheel, dat volgens een gezamenlijke visie beheerd wordt.

Met het vertrouwen van de verschillende eigenaars, treed ik voor vele aspecten op als beheerder van het domein.

AvH: de interessante geschiedenis van het kasteeldomein is nauw verwant met het erfgoedgehalte. Kunt u dat nader toelichten?

Vermakelykheden van Brabant, 1770: "Westmael. ... Het kasteel van de plaats is geen der minste van het Land." Aanzicht met vroegere hoofdingang en ophaalbrug ten zuiden.

TvdSW: Jazeker, uit diverse bronnen vernemen we dat de meiers van de hertog van Brabant reeds in 1100 op een grote hoeve binnen de perimeter van de huidige kasteelgrachten woonden, het Hof van Driesche. Midden de 15de eeuw nam het geslacht van der Molen de erfmeierij en het hof over, en in de 16de eeuw hadden zij ook de heerlijkheid Westmalle in handen en huwde de kleindochter van ridder Hendrik van der Molen met een nazaat van de familie de Cotereau. In 1561 verbouwde hun zoon Erard het Hof tot een adellijk kasteel. In 1644 verwierf Robert de Cotereau "hoge en middele heerlijkheid" en maakte het kader rond het kasteel tot een "hof van plaisantie". Dit kader werd opeenvolgend door de families Fariseau, Robijns, de Moitrey, Powis de Tenbossche en hun nazaten de Norman aangehouden tot na de Franse Revolutie. In 1848 volgden de gebroeders Bovie, diamanthandelaars, die het in 1874 aan jonker Louis Geelhand verkochten. Deze maakte het reeds in 1878 over aan mijn overgrootmoeder en -tante, baron Emile de Turck de Kersbeek (later ook burgemeester van Westmalle) en zijn echtgenote Joséphine de Brouhoven de Bergeyck (zuster van de gekende burgemeester van Beveren en bewoner van Cortewalle). Zij waren het die het renaissancekasteel uit 1561 tot het huidige aanzicht verbouwden.

Zij deden hiervoor beroep op de actieve Antwerpse architect Joseph Schadde, die bijv. ook het aanzicht verzorgde van de kastelen van Vlamertinge bij Ieper of van Ten Berge aan het kanaal in Koolkerke (Brugge).

Deze architect heeft ook een lange lijst van parochiekerken en pastorijen op zijn palmares, voornamelijk in onze provincie. Door de werken van 1878 (de ronde toren, de overdekte galerij, het trappenhuis en het perron aan noordzijde) is de toegang tot het kasteel in feite gedraaid. Oorspronkelijk kwam men langs de ophaalbrug (zuiden) binnen. Nu is de enig toegang tot kasteel naar het noorden gericht. De restanten van de ophaalbrug zijn in de vijver teruggevonden en de muur vertoont nog altijd het aanzicht van de vroegere toegangspoort, wat historisch zeer figuratief is.

Het uitgestrekte landschapspark in Engelse stijl met vergezichten, paden in lusvorm, vijver en grachtenstelsel, dateert van 1848.

Het is een ontwerp van de Duitse landschapsarchitect Friedrich Eduard Keilig, die bijv. ook de architect is van het Maria-Hendrikapark in Oostende, de aanplanting van de Louizalaan in Brussel, het ontwerp van het Ter Kamerenbos of het Antwerpse stadspark.

Ten oosten van het kasteel ligt een opmerkelijk dienstgebouw in cirkelvorm, de Ronde Bouw uit de 19de eeuw, met hierin schuren, hoozolders, stallen, een loods voor ruituigen en een woning voor personeel. De vorm is zeer atypisch: een rondgaande gevel van 16 traveeën met 1 verdieping en een centraal kegelvormig leien dak met een metalen structuur en eronder een omlopend rieten dak.

Over de eeuwen deden het kasteel en de bijgebouwen verschillende keren (o.a. in 1585, en zeker in 1914 en 1945) dienst als schuilplaats voor de bevolking van Westmalle. In een zekere zin bleef de vroegere vestingfunctie dus behouden.

Ten westen van het kasteel bevindt zich nog een goed bewaarde ijskelder. Reeds in 1561 werd het bestaan van een ijskelder op het domein gemeld.

De Grote Hoeve dateert ook uit deze periode (1853) en verschijnt als een langwerpige U-vormige boerderij met losse eenheden. Het geheel bestaat uit twee grote woonstalhuizen en een schuur. Een dergelijke plaatsing van gebouwen was een nieuwigheid, te danken aan het innovatieve vermogen van de gebroeders Bovie, die ook in de Antwerpse diamantslijperij als echte pioniers de stoommachine introduceerden en zo jaarlijks 20.000 karaat aan diamant produceerden. In 1848 kochten zij het kasteel van Westmalle en 4 jaar later ook nog het jachtdomein van de prinsen van Salm-Salm, het Bos van Hees in Rijkvorsel. De jongste broer, Joannes Bovie, was eveneens burgemeester van Westmalle in de periode 1855-1877.

Het park telt ook nog drie esthetische en verankerde bruggen in baksteen.

De hoofdbrug heeft drie segmentbogen met diamantkopsleutels over de gracht en een smeedijzeren hek uit 1878. De brug aan de Ronde Bouw (hersteld in 1893) en de Tuinbrug (1904) hebben elk twee segmentbogen en een hek met sluitende delen.

AvH: u sprak van een gezamenlijke beheersvisie. Op welke manier worden de functies van het domein beheerd?

TvdSW: onze beheersvisie hebben wij in een geïntegreerd beheerplan samengebracht dat in 2017 goedgekeurd werd. Dit plan dekt het beheer voor natuur en bos (type 2) en erfgoed en voorziet in een toegankelijkheidsregeling voor wegenissen en de opengestelde percelen.

Al bij al vormen wij een zeer klassiek beheerd landgoed. De landerijen zijn al van oudsher verpacht en ook de verhuur van woningen draagt bij tot de nodige inkomsten naast deze van het bosbeheer. Maar algemeen beschouwd vallen de lasten hoger uit dan de baten en is het tenslotte de inzet van de familie die het plaatje doet kloppen. De woonfunctie ten dienste van de oudere generatie is voor de gebouwen nog steeds een prioritaire functie, wat zijn invloed heeft op het beheer, al kan naar de toekomst toe ook best gekeken worden naar nieuwe modellen. Voor de aangehaalde erfgoedelementen zijn er waar nodig beheersmaatregelen voorzien.

Opengesteld Donker Bos: elke Westmallenaar heeft zich hier als kind uitgeleefd

Voor het bos- en natuurbeheer hebben wij echter voor nieuwe natuurdoelstellingen gekozen.

Vandaag kan men 15 % van de bossen tot een Europees habitat rekenen (9120: zuurminnende Atlantische beukenbossen met ondergroei van *Ilex* of soms *Taxus* en 9190: oude zuurminnende eikenbossen met *Quercus robur* op zandvlakten). Het is de bedoeling deze habitats verder te laten ontwikkelen en dit percentage op te trekken naar 43 % door omvorming vanuit niet-habitatwaardige bossen. Een ander doel dat gesteld wordt zijn de structuurrijke, oude aanplanten van grove den (*rbpppm*) als natuurstreefbeeld, die wij op 18 % van de bossen voorzien. De resterende 49 % van de bosoppervlakte wordt voor normale economische bosbouw voorbehouden. Globaal gezien wordt er gestreefd naar een duurzame houtproductie waarbij het terrein als hernieuwbare hulpbron wordt aanzien. Ook behoudt men te allen tijde een gevarieerde soortensamenstelling, een ongelijkjarige leeftijdsopbouw en standplaatsgeschikte soorten. Voor de houtproductie wordt samengewerkt met de Bosgroep Kempen Noord en Landmax. Bijkomstig worden bepaalde opbrengsten verkregen via de verkoop van brandhout.

Moerascypres met luchtwortels

Er wordt natuurlijk ook gestreefd naar het behoud en de ontwikkeling van landschappelijk waardevolle elementen als bomenrijen, dreven, monumentale bomen (o.a. veteranabomen), hagen, houtkanten, waterpartijen en de hoogstamboomgaard. Dit vergt een goede toekomstgerichte visie, een planmatige uitvoering, flexibiliteit (droogte en stormen brengen de planning soms in de war) en een intensieve inzet, snelle en efficiënte ingrepen, m.a.w. veel werk.

Via ons natuur- en bosbeheer en keuze voor habitats hebben wij vooral de vogelsoorten van bosranden en kleine landschapselementen op het oog en deze van oude, vochtige tot droge loofbossen. Hetzelfde is waar voor dagvlinders van struwelen en bossen. Het domein is ook belangrijk voor vleermuizen als winter- en zomerverblijfplaats. Op het domein komen beide voor, nl. in de oude ijskelder en in het parkachtig landschap met oude bomen en waterelementen (foerageren en voortplanting). De vrijwilligers van Natuurpunt houden al 25 jaar de gegevens bij van de soorten die in de ijskelder en in het gebied voorkomen. Dit zijn zeker de rosse vleermuis, watervleermuis, baardvleermuis, Brandts vleermuis, franjestaart en gewone grootvleermuis die reeds werden waargenomen in de ijskelder tijdens de winter. Rosse vleermuis en watervleermuis zijn ook in de zomer op het domein waargenomen.

In het kader van de WBE Groot-Malle wordt de jacht bedreven als vorm van faunabeheer. Met het Regionaal Landschap De Voorkepen beheren wij ook wildakkers, ingezaaid met een bijen- en vlindermengsel, om zo de biodiversiteit op te krikken. Tevens wordt hier een bijenmonitoring gevoerd.

Het beheer van de toegankelijkheid op het domein wordt problematisch door de toenemende drukte van wandelaars en joggers op de daartoe voorzien wandelwegen, maar ook vaak daarbuiten. Er is nood aan een evaluatie over een verlegging en betere verbinding van de toegangswegen om de draagkracht van het gebied en de privacy beter te beschermen. Wij zijn dan ook vragende partij om met gemeente en provincie hierover in overleg te treden.

Het opkomen voor de samenleving en het uitoefenen van publieke functies heeft duidelijk een stempel gedrukt op onze aanpak, die op verbondenheid gericht is.

AvH: uw familie toonde over generaties heel wat maatschappelijk engagement, hoe verhoudt dit zich tot de beleving van het domein?

TvdSW: ja, het opkomen voor de samenleving en het uitoefenen van publieke functies heeft duidelijk een stempel gedrukt op onze aanpak, die op verbondenheid gericht is. Op het kasteeldomein is heel wat beleefd en doorstaan en Westmalle heeft een lang geheugen.

Mijn grootvader Alphonse van der Straten Waillet erfde het kasteeldomein in 1914 van zijn tante. Hij werd burgemeester in 1932 tot zijn afzetting in 1942 door de Duitsers voor passief verzet. Hij had geweigerd uitvoering te geven aan Duitse bevelen om metaalleveringen te organiseren of nog om de opvorderingslijsten door te geven van jongeren die in Duitsland moesten gaan werken. Op het kasteel konden ook een joodse vrouw en geallieerde vliegeniers met de hulp van de familie onderduiken. Mijn vader Michel was actief in het verzet bij de Comeetlijn en moest in 1943 onderduiken. Na de oorlog werd hij burgemeester en heeft hij die functie met veel toewijding uitgeoefend tot in 1982, 36 jaar lang. Hij was ook de eerste fusieburgemeester van Malle. Dezelfde inzet vertoonde mijn oom Francis (François-Xavier) als minister in de regeringen Spaak III en IV en later als ambassadeur. Hij was ook voorzitter van de CVP in 1949-1950, tijdens de moeilijke periode van het referendum over de Koningskwestie. Het is allemaal al ver geleden, maar goede voorbeelden blijven hangen. Ikzelf ben 38 jaar lang verkozen in de gemeenteraad voor CVP/CD&V en heb drie schepenmandaten mogen uitoefenen. Dankbaar heb ik dit jaar de fakkel doorgegeven aan mijn jonge opvolger, Yannis Leirs.

Het engagement van mijn familie heeft veel te maken met de historische waarden die ze draagt, maar is zeker ook door het christelijk

personalisme getekend, een levensfilosofie waarbij de unieke integrale (mede)mens centraal staat, die uitreikt naar anderen en zorg draagt voor de schepping.

Een familiaal kader en gemeenschap zijn dan ook van vitaal belang.

Pas dat toe op het kasteeldomein van Westmalle en je weet hoe het hier aan toe gaat. Het kasteeldomein heeft steeds aan het verenigingsleven geparticipeerd en van jaar tot jaar gingen op het domein ook de Missiefeesten door met honderden participanten. Generaties kinderen hebben genoten van het opengestelde speelbos en de Landelijke Gilde van de evenementenweide. Mijn moeder is nu op rust, maar was zeer actief in Kinderheil, de Missienaakring, Ziekenzorg en Rouwenden Nabij, KVLV, KAV (Femina) en Okra. Tot vorig jaar was zij nog erevoorzitster van de Koninklijke Harmonie Sint-Cecilia en zeventig jaar lid van de Sint-Sebastiaansgilde. Voor velen is het christelijk personalisme passé, maar voor ons blijft het een bron van levenssterkte, die velen nog kan aanspreken.

AvH: hoe ziet u de toekomst, welke aspecten zijn hierbij van belang?

TvdSW: continuïteit blijft een belangrijke uitdaging: de betrokkenheid en toewijding binnen familiaal verband onderhouden om duurzaam aan land- en erfgoedbeheer te blijven doen.

Een domein beheren is geen ver-van-mijn-bed show, die je af en toe kunt opvoeren. Het vereist een permanente aandacht, die veel heeft van een familiale onderneming.

De betrokkenheid wordt ook gevraagd van andere actoren op of rond het domein, als bezoekers, contractanten en stakeholders, maar het is de landbeheerder die hiertoe het initiatief moet nemen en deze moet onderhouden. De blijvende familiale interesse voor de historiek en de beleving van het domein past hier zeker bij, want het versterkt de identiteit, de herkenbaarheid en de aanhang voor dergelijke onderneming. Dit moeten wij voor de toekomst en in partnerschap kunnen organiseren.

AvH: Landelijk Vlaanderen helpt u graag met uw betrachtingen en bij deze onze oprechte gelukwensen voor de voorbeeldfunctie die uw familie zo goed opneemt!